

BANK TIZIMINI RIVOJLANTIRISHDA ILG'OR XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBASIDAN FOYDALANISH YO'LLARI (AQSH, XITOIY VA YAPONIYA MISOLIDA)

Ochilova Munira Uktamovna

O'zbekiston Respublikasi

Bank-moliya akademiyasi magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19973310>

Bugungi globallashuv sharoitida mamlakat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishi ko'p jihatdan bank tizimining samarali faoliyatiga bog'liq. Bank tizimi iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismi bo'lib, moliyaviy resurslarni to'g'ri taqsimlash, investitsiyalarni jalb qilish va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishda asosiy rol o'ynaydi. Shu sababli bank tizimini takomillashtirish har bir davlat oldida turgan muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Rivojlangan davlatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, bank tizimining samaradorligi innovatsion yondashuvlar, zamonaviy texnologiyalar va puxta boshqaruv mexanizmlariga bog'liq.

Zamonaviy bank tizimi pul aylanishini tartibga solish, kreditlash orqali iqtisodiy faoliyatni qo'llab-quvvatlash, to'lov tizimlarini tashkil etish hamda investitsiyalarni moliyalashtirish kabi muhim funksiyalarni bajaradi. Bank tizimining rivojlanishi esa moliyaviy barqarorlik, nazorat tizimining samaradorligi, raqamlashtirish darajasi va xalqaro moliyaviy integratsiya bilan chambarchas bog'liq. Ayniqsa, so'nggi yillarda raqamli texnologiyalar bank xizmatlarini tubdan o'zgartirib, mijozlar uchun qulayliklar yaratmoqda.

AQSh bank tizimi dunyodagi eng rivojlangan tizimlardan biri bo'lib, u kuchli raqobat muhiti bilan ajralib turadi. Bu yerda tijorat banklari, investitsiya banklari va boshqa moliyaviy institutlar o'rtasida yuqori darajadagi raqobat mavjud bo'lib, bu xizmatlar sifatining oshishiga olib keladi. AQSh banklari innovatsion texnologiyalarni keng joriy etgan bo'lib, mobil banking, onlayn kreditlash va sun'iy intellekt asosidagi xizmatlar keng qo'llanilmoqda. Shu bilan birga, risklarni boshqarish tizimi yuqori darajada rivojlangan bo'lib, bank faoliyati qat'iy nazorat ostida olib boriladi. Kapital bozorlarining rivojlanganligi ham bank tizimining samaradorligini oshiruvchi muhim omillardan biridir.

Xitoy bank tizimi esa davlat tomonidan kuchli nazorat qilinishi bilan ajralib turadi. Yirik banklar asosan davlatga tegishli bo'lib, ular mamlakat iqtisodiy siyosatini amalga oshirishda muhim vosita sifatida xizmat qiladi. Xitoyda raqamli to'lov tizimlari juda tez rivojlangan bo'lib, Alipay va WeChat Pay kabi platformalar naqd pulsiz hisob-kitoblarni keng joriy etishga imkon bermoqda. Kredit siyosati ko'proq sanoat va infratuzilma loyihalarini moliyalashtirishga qaratilgan. Markaziy bank tomonidan olib boriladigan qat'iy nazorat esa moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

Yaponiya bank tizimi esa uzoq yillik barqarorlik va samaradorlik bilan ajralib turadi. Bu mamlakatda past foiz siyosati yuritilishi investitsiyalarni rag'batlantirishga xizmat qiladi. Banklar asosan uzoq muddatli kreditlashga ixtisoslashgan bo'lib, bu sanoatning barqaror rivojlanishini ta'minlaydi. Yaponiya modelining yana bir muhim jihati — banklar va sanoat korxonalarini o'rtasidagi uzviy hamkorlikdir. Bu esa iqtisodiyotning kompleks rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, moliyaviy intizom va ishonchlilik darajasi yuqori ekanligi ham bank tizimining ustun tomonlaridan biridir.

Mazkur davlatlar tajribasini solishtiradigan bo'lsak, AQSh bank tizimi erkin bozor tamoyillariga asoslangan bo'lsa, Xitoy tizimi davlat boshqaruvi ustunligi bilan tavsiflanadi,

Yaponiya esa muvozanatli va uzoq muddatli rivojlanishga yo'naltirilgan modelni namoyon etadi. Har bir model o'ziga xos afzalliklarga ega bo'lib, ularni o'rganish milliy bank tizimini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Xorijiy tajribalarni tahlil qilish asosida bank tizimini rivojlantirish uchun bir qator yo'nalishlarni ajratib ko'rsatish mumkin. Avvalo, bank xizmatlarini raqamlashtirishni jadallashtirish zarur, chunki bu mijozlarga qulaylik yaratadi va xizmatlar tezligini oshiradi. Shuningdek, moliyaviy barqarorlikni ta'minlash uchun samarali nazorat tizimini joriy etish muhim hisoblanadi. Kreditlash tizimini rivojlantirish, ayniqsa kichik biznes va tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash ham ustuvor yo'nalishlardan biridir. Bundan tashqari, innovatsion texnologiyalarni keng joriy etish bank tizimining raqobatbardoshligini oshiradi.

Shu bilan birga, bank tizimini rivojlantirish jarayonida ayrim muammolar ham mavjud. Jumladan, raqamlashtirish darajasining yetarli emasligi, kredit risklarining yuqoriligi va aholining moliyaviy savodxonligi pastligi bank tizimining samarali faoliyat yuritishiga to'sqinlik qilmoqda. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, bank tizimida shaffoflikni ta'minlash va aholining moliyaviy savodxonligini oshirish zarur.

Xulosa qilib aytganda, AQSh, Xitoy va Yaponiya bank tizimlari turli yondashuvlarga asoslangan bo'lsa-da, ularning barchasida samaradorlik, barqarorlik va innovatsiyalar muhim o'rin tutadi. Ushbu ilg'or tajribalarni chuqur o'rganish va milliy sharoitlarga moslashtirish orqali bank tizimini yanada rivojlantirish, uning samaradorligini oshirish hamda iqtisodiy o'sishni ta'minlash mumkin.

Jadval 1.

AQSh, Xitoy va Yaponiya bank tizimlarining taqqoslama tahlili

Ko'rsatkichlar	AQSh	Xitoy	Yaponiya
Bank modeli	Bozor asosida	Davlat ustun	Aralash
Davlat roli	Past	Yuqori	O'rtacha
Raqobat	Yuqori	O'rtacha	O'rtacha
Raqamlashtirish	Yuqori	Juda yuqori	Yuqori
Kreditlash	Bozor asosida	Davlat yo'naltiradi	Uzoq muddatli
Foiz siyosati	Moslashuvchan	Nazorat ostida	Past
Innovatsiya	Kuchli	Tez rivojlanmoqda	Barqaror
Asosiy ustunlik	Raqobat va texnologiya	Raqamli tizim va nazorat	Barqarorlik

Manba: Mishkin F.S. (2019) *The Economics of Money, Banking and Financial Markets*; World Bank (2022) *Global Financial Development Report*; IMF hisobotlari (2021–2023); Federal Reserve, Xitoy Xalq banki va Yaponiya Markaziy banki rasmiy ma'lumotlari.

Ushbu jadvalda AQSh, Xitoy va Yaponiya bank tizimlarining asosiy ko'rsatkichlari qisqacha taqqoslangan. Unda har bir davlatning bank modeli, davlatning ishtiroki, raqobat darajasi, raqamlashtirish holati hamda kredit va foiz siyosatidagi farqlar aks ettirilgan. Jadvaldan ko'rinadiki, AQSh bank tizimi erkin bozor va yuqori innovatsiyalar bilan ajralib tursa, Xitoyda davlat nazorati va raqamli to'lov tizimlari ustunlik qiladi, Yaponiya esa barqarorlik va uzoq muddatli moliyaviy siyosati bilan ajralib turadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Mishkin F.S. *The Economics of Money, Banking and Financial Markets*. — Pearson

Education, 2019.

2. Rose P.S., Hudgins S.C. *Bank Management & Financial Services*. — McGraw-Hill, 2013.
3. World Bank. *Global Financial Development Report*. — Washington DC, 2022.
4. International Monetary Fund (IMF). *Financial Sector Assessment Program Reports*. — 2021–2023.
5. Federal Reserve System. *Annual Report*. — 2022–2024.
6. People's Bank of China. *Annual Report*. — 2023.
7. Bank of Japan. *Annual Report*. — 2023.
8. Levine R. "Financial Development and Economic Growth: Views and Agenda". — *Journal of Economic Literature*, 1997.